

MAGÓCSI MÁRTON

AZ ONLINE VIZUÁLIS FORRÁSOK ELLENŐRZÉSE

ÚTMUTATÓ

Független Médiaközpont
2017

AZ ONLINE VIZUÁLIS FORRÁSOK ELLENŐRZÉSE

Ez az újságíróknak szóló segédanyag elektronikus formátumban jelenik meg. Az anyag felhasználására a Creative Commons ezen rendelkezései vonatkoznak: Nevezd meg! – Ne add el! – Ne változtasd! További felhasználás esetén a szerzőkre hivatkozni kell.

[BŐVEBBEN](#)

Felhasználás esetén így hivatkozza:

CC BY-NC-ND 4.0

Az online vizuális források ellenőrzése

Szerző: Magócsi Márton

Nevezd meg!-Ne add el!-Ne változtasd!

2017, Budapest

© 2017 Független Médiaközpont

Felelős kiadó: MÓRICZ ILONA igazgató, Független Médiaközpont
1064 Budapest, Vörösmarty u. 47/a.

Telefon: (36) 1 609 5392 • E-mail: cij@cij.hu • Web: www.cij.hu

Szakmai lektor: VIRÁGVÖLGYI ISTVÁN

Szöveggondozó: BABAI-MEZŐ BORBÁLA

Design és tördelés: GALICZ KRISZTIÁN, typiART

A kiadvány megjelenését a Nyílt Társadalom Intézet Alapítvány támogatta.

AZ ONLINE VIZUÁLIS FORRÁSOK ELLENŐRZÉSE

ÚTMUTATÓ

Beesett egy olvasói levél egy új eseményről fontosnak tűnő képpel vagy videóval? Esetleg valamelyik közösségi felületen bukkantunk rá lényegesnek tűnő vizuális anyagra? A fotó vagy mozgóképi anyag fontos lehet a tudósításunk szempontjából? Új hírt hoz vagy már folyamatban lévő eseményeket tűnik további részletekkel bővíteni? Ez idáig nagyon jó, de honnan tudhatjuk, hogy hiteles-e a kép vagy a videó, és valóban ott, akkor és arról készült, ahogy azt a forrás állítja? Megbízható-e egyáltalán a forrás, akinek első körben talán csak a felhasználónevét ismerjük, semmi többet?

A helyzet az, hogy száz százalékos bizonyosság nincs. Az online vizuális források, olvasói és felhasználói tartalmak esetén – akár közvetlenül a szerkesztőséghez érkeztek, akár valamilyen közösségi médiában bukkantunk azokra – abból kell kiindulni, hogy az, amit látunk nem valós, és ezt kell nagyon körültekintően, a lehető legtöbb részlet és apróság ellenőrzésével megcáfolnunk. Ennek során kulcsfontosságú, hogy saját prekoncepcióinkat, előzetes meggyőződéseinket a lehető legteljesebb mértékben zárjuk ki a munka során. Fegyelmezetten, önuralommal kerüljük el, hogy saját érzéseink, motivációink befolyásolják a végső ítéletünket

Az ellenőrzés egy folyamat; minden egyes kép vagy videó esetében más és más, de alapjában véve technikai eszközök használatával támogatott, hagyományos nyomozós újságírói munka. Az alábbiakban ehhez igyekszünk lépésről lépésre eszközöket és támpontokat adni.

A leírt lépések sorrendje az adott esettől függően változhat, hisz egymással összefüggő dolgokról van szó. Lehet például, hogy már az eredetiség vizsgálata során belefutunk a helyszín ellenőrzésére vonatkozó információba, amelyet érdemes már akkor alaposabban megvizsgálni – azonban egyik lépés sem hagyható ki. Azért javasolt az itt leírt sorrendet követni, hogy a leggyakrabban előforduló, legkönnyebben kiszűrhető turpisságok minél hamarabb fennakadjanak a hálón.

A képek és videók ellenőrzése csapatmunka. Ha szükséges, vonjuk be az egy-egy területhez jobban értő kollégákat, például fotóriportert, képszerkesztőt, videóst, vagy kérjünk segítséget az idegen nyelvek megértéséhez!

Az is fontos, hogy ne éles helyzetben szembesüljön például a hírügyletes először azzal, hogy az éjszaka közepén egyedül kell döntést hoznia egy-egy kép vagy videó hitelességéről, felhasználásáról. A szerkesztőség gondolja át és alakítsa ki saját gyakorlatát az ilyen esetekre!

1. AZ EREDETISÉG VIZSGÁLATA

Egy kép hitelességének ellenőrzése nehéz, de nem lehetetlen feladat. Miből is áll egy kép vagy videó? Magát a képet alkotó vizuális adatokból (ez a kép vagy videó maga), illetve a felvétel készítésének körülményeit és a kép közzétételének szabályait rögzítő adatokból (metaadatok). A sajtófotó-ügynökségek képszövegének kötelező tartalma is ezeket rögzíti. Alapvetően nincs más dolgunk a közösségi médiából vagy más – a hagyományos bizalmi láncon kívülről származó – vizuális anyagok ellenőrzésekor sem, mint ezeknek utánajárni, és meggyőződni arról, hogy a kép vagy videó az-e, amit magáról állít.

VIZSGÁLANDÓ KÉRDÉSEK

- Mi a kép forrása, ki készítette a képet? • Kit és/vagy mit ábrázol a kép? • Mit csinálnak/mi történik a képen?
- Mikor készült a kép? • Hol készült a kép? • [+1] Miért készült a kép?

Amikor a szerkesztőségbe befut egy kép, amely feltehetően hírtéccel bír, attól függetlenül, hogy közvetlenül a szerkesztőségnek küldték-e vagy valamilyen online felületen, fórumon, közösségi médián bukkantunk-e rá, először magát a képet kell górcső alá venni, és néhány alapvető dolgot ellenőrizni. Eredeti képpel van dolgunk? Lássunk neki a kép és a képadatok ellenőrzésének.

1.1. MI A KÉP ELŐTÖRTÉNETE?

ESZKÖZÖK

- Google fordított képkeresés
www.images.google.com
- TinEye fordított képkeresés
www.tineye.com

Első körben a Google fordított képkeresőjével és a TinEye keresővel ellenőrizzük, hogy az adott kép megjelent-e már valahol korábban az interneten! Ha igen, könnyű a dolgunk: nézzük át az oldalakat, ahol szerepelt már a kép, keressük meg az első megjelenést!

Így – az esetek többségében – ki fog derülni a kép eredeti forrása, készítésének körülményei, és ha azok ellentmondanak annak, amilyen kontextusban hozzánk befutott a kép, vagy nagyon hasonló képeket találunk kis variációkkal, ami utólagos retusálásra, képek összedolgozására

utal, már mehet is a levesbe. Ha nem találunk korábbi megjelenéseket, vagy azok megerősíteni látszanak azt a kontextust, amelyben hozzánk került a kép, tovább kell kutakodni!

Videók esetén is hasznos lehet a képkeresés: a videó nézőképére/bélyegképére keressünk rá a fenti eszközökkel, és az is kiadhatja a publikáció történetét! Egy videót le lehet tölteni és más megosztóra, más felhasználónéval feltölteni. A képekre való keresés csak akkor működik, ha azonos bélyegképpel futnak a videók a megosztókon; viszont azonos bélyegkép mögött is lehet más videó. Nem tudjuk megspórolni, hogy megvizsgáljuk magukat a videókat is. Azonosítsuk a legfontosabb kulcsszavakat, és kutakodjunk idő szerint rendezve a találati listát! Igyekezzünk eljutni a legkorábbi, eredeti videóig! Ha nagyon pontosan kell belőni egy videó készítési idejét, ne feledjük, hogy a YouTube például a feltöltés megkezdésének időpontját tünteti fel, ráadásul azt is az amerikai nyugati parti (Pacific Standard Time, PST) időzóna szerint!

PÉLDA Az alábbi kép az Egyesült Államokban kapott nagyobb nyilvánosságot, miután a baltimore-i zavargások során egy Twitter-felhasználó azzal a szöveggel publikálta 2015. április 28-án, hogy a fekete haverjaival épp kirámolták ezt a KFC-t. A képre a Google képkeresőjében rákeresve és a TinEye-on is pillanatok alatt kiderül, hogy 2012 szeptemberében a pakisztáni Karacsiban, egy Amerikaellenes tüntetés során készült a kép egy valóban kirámolt helyi KFC-ben.

wasiq1zpakistan.blogspot.ca
Image: 440530-image-1348257125-865-640x480.jpg
Page: 2012_09_01_archive.html
Crawled on 2013-11-19

tribune.com.pk
Image: 441005-image-1348392326-755-640x480.jpg
Page: story/441005/they-hate-america-but-to...
Crawled on 2015-02-20

Image: 440530-image-1348257125-669-640x480.jpg
Page: story/440530/fearing-public-wrath-kcf...
Crawled on 2015-02-01

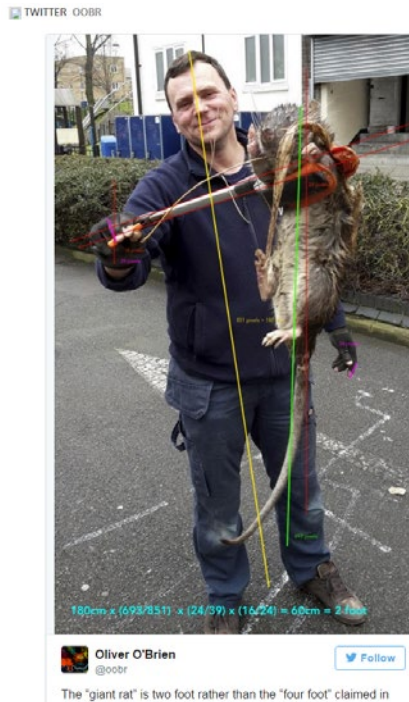
VIZSGÁLANDÓ KÉRDÉSEK

- Van azonos vagy hasonló kép/videó az interneten? • Mikor került fel a kép/videó első változata? • Felismerhető a képen egy korábban készült kép, vagy mutat nagy hasonlóságot ilyenekkel?

1.2. A KÉP VAGY VIDEÓ ÉS AZ ARRA UTALÓ ELSŐDLEGES ADATOK KOHERENS INFORMÁCIÓVAL SZOLGÁLNAK-E?

Először is vegyük szemügyre magát a képet jó alaposan, és józan paraszti ésszel gondoljuk át, hogy valós lehet-e, vagy van-e olyan eleme, amely gyanúsak hat! Ha nekünk nem is, ne feledjük, hogy a tartalmak ellenőrzése csapatmunka! Ha ül a közelben, illetve mozgósítható távmunkában képszerkesztő vagy fotós kolléga, kérjük meg, hogy vessen egy pillantást a képre! A gyakorlott szem gyorsan kiszúr egy csomó retusálást vagy a képalkotás sajátosságából adódó furcsaságot.

PÉLDA A nagy hírversenben volt olyan magyar online újság is, ami átvett egy hírt a brit Telegraphtól egy londoni játszótéren talált 120 centis óráspatkányról. Egy képekben járatos ember valószínűleg egyből kiszúrja, hogy a nagylátószögű objektív által okozott perspektívorzulás az, ami akkorának láttatja az állatot. Közelebb van az objektívhoz, ezért nagyobbak látszik. Nem beszélve arról, hogy igencsak erősnek kell lennie annak az embernek, aki mosolyogva, fél kézzel kitarat egy 120 centis tetemet. Akadtak, akik a perspektíva alapján ki is számolták a valós méreteket.

1.3. MIT MONDANAK A KÉPFÁJLBA ÁGYAZOTT ADATOK, HA VANNAK?

ESZKÖZÖK

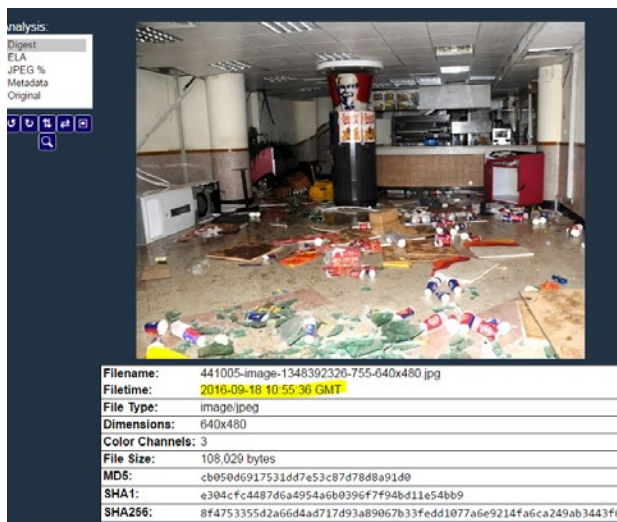
- EXIF- és IPTC-metaadatok megjelenítésére képes programok
www.irfanview.com,
www.faststone.org,
www.pixlr.com,
www.exif.regex.info/exif.cgi
- FotoForensics
www.fotoforensics.com
Ingyenes online szolgáltatás, amely megmutatja és elemzi a képek metaadatait, illetve a képadatokat is, segítve egyes manipulációs technikák kimutatását.

Ha a józan paraszti ész vizsgáján átment a kép, ne feledjünk el ránézni technikai szempontból, és vizsgáljuk meg a képbe/videóba ágyazott metaadatokat is!

Túl sokat azért ne várjunk ettől a lépéstől. A legtöbb weboldal nem az eredetileg feltöltött képfájlt mutatja a felhasználóknak, hanem annak egy átméretezett változatát különböző gyakorisággal frissülő gyorsítótárakból. Az átalakítások során a metaadatokat a legtöbb szoftver kigyomlálja a képfájlokból – részben azért, hogy tárhelyet és sávszélességet takarítsanak meg –, így sajnos a legritkább esetben láthatjuk a kép eredeti metaadatait. Erről viszont győződjünk meg!

A képfájlok alapvetően kétféle metaadatot tartalmazhatnak. Az első típusú adatokat maguk a képkészítők rögzítik a képfájl mentésekor. Ezek a kép készítésére vonatkozó technikai adatok (az egyes eszközök ezt eltérő részletességgel teszik, de a pontos expozíciós adatokat például a legtöbb eszköz rögzíti), az úgynevezett EXIF (Exchangeable Image File Format) szabvány szerint tárolva. Ezért is hívja őket a köznyelv EXIF adatoknak.

A második típusú adatok már csak a feldolgozott, (sajtó)felhasználásra szánt képek fájljaiban találhatóak meg az IPTC (International Press Telecommunications Council) szabvány szerint rögzítve. Ezeket az adatokat a képekhez a fotósok vagy a szerkesztők adják hozzá, és a kép készítőjére, tartalmára, felhasználási feltételeire, készítésének helyére, idejére vonatkozó adatokat tartalmaznak.

PÉLDA A korábbi, eredetileg Karacsiban 2012-ben készült képet bedobtuk a FotoForensics-be, majd megnéztünk a metaadatait. Látható, hogy semmi adatot nem kapunk a fényképezőgépről és a készítés egyéb körülményeiről. Ráadásul a dátum sem stimmel: 2016. szeptember 18-ának látja a képet. Ez feltehetően az az időpont, amikor a pakisztáni híroldal gyorsítótárjában legutóbb frissült a képfájl.

Ha az a ritka eset áll elő, hogy mégis az eredeti képfájllal van dolgunk, netalán olvasói levélben érkezett hozzánk, sokkal több mindent megtudhatunk a képről. Az itt látható képernyőmentés az adatok egy saját fotómból származnak. A leírás (Image Description) én adtam hozzá, nem

automatikusan kerül a képfájlokba, de számos technikai paramétert a gép rögzített. Fentről lefelé haladva a kiemelteken: a fényképezőgép/képkészítő eszköz típusa, a használt képfeldolgozó szoftver, az expozíciós idő, a blende/rekeszérték, a fényérzékenység, a kép készítésének dátuma a gép órája szerint, továbbá az, hogy nem villant el a vaku és a zoomot épp 29 mm-es állásba (fókusz távolságra) tekertem.

A kép készítésének időpontja az, ami akkor épp be volt állítva a fényképezőgépen.

Könnyen előfordulhat, hogy ez eltér a valós időtől, ha például nem állítottam még át a gépet a nyári időszámításra, vagy ha sokat utazó fotós lennék és az otthoni időzónám idejét nem állítom át a helyi időre.

EXIF	
Image Description	Helyszíni riport Vízolyban és pár környező településen 2016. június 28-án, ahol megbüntették és bezáratták a patikát, mert több tízezer egységnyi vényköteles gyógyszert adott ki recept nélkül.
Make	Canon
Camera Model Name	Canon EOS 5D Mark II
Orientation	Horizontal (normal)
X Resolution	300
Y Resolution	300
Resolution Unit	inches
Software	Adobe Photoshop CC 2014 (Macintosh)
Modify Date	2016.06.29 09:10:16
Artist	Marton Magocsi
Copyright	Marton Magocsi
Exposure Time	1/2000
F Number	2.8
Exposure Program	Aperture-priority AE
ISO	50
Exif Version	0221
Date/Time Original	2016.06.28 11:13:54
Create Date	2016.06.28 11:13:54
Shutter Speed Value	1/2000
Aperture Value	2.8
Exposure Compensation	-1
Max Aperture Value	2.8
Metering Mode	Center-weighted average
Flash	Off, Did not fire
Focal Length	29.0 mm
Sub Sec Time	87
Original	

Az eredeti fájlból nyerhető technikai adatok alapján a kép tulajdonságait egy gyakorlott szem ellenőrizni tudja, de a legfontosabbakat (például fényképezőgép, objektív, telefon típusa) írjuk fel, és ha beszélünk a forrással, kérdezzünk rá, milyen eszközzel vagy eszközökkel készítette a képeket! Azt se felejtsük, hogy ezek az adatok a megfelelő szoftverrel és tudással pillanatok alatt felülírhatók és meghamisíthatók, készpénznek tehát ne vegyünk (itt se) semmit!

A későbbi helyszínvizsgálathoz is jó kiindulópont, de az eredetiség megerősítéséhez is plusz pont, ha a készítő eszköz által beágyazott GPS-koordinátákat találunk a fájlban.

A videók metaadatainak ellenőrzése még nehezebb: az eredeti fájlokban is általában csak a videó tömörítésére, kódolására vonatkozó információk találhatóak, a felvételt készítő eszközről nincs adat. Ha már a YouTube-on van egy videó, annak az adatait az Amnesty International eszközével gyorsan lekérdezhethetjük. Annyiban jobb, mint a videó oldala a YouTube-on, hogy kigyűjti nekünk a bélyegképeket, és linkel is a megfelelő Google képkeresésre.

Ha az eredeti videófájl jutott el hozzánk (a videómegosztókról letöltött fájlok nem azok, a képekhez hasonlóan a videókat is feldolgozzák, újratömörítik ezek a platformok), akkor azt azért meg tudjuk vizsgálni (például a MediaInfo nevű programmal), hogy milyen kódolási eljárással rögzítették, illetve az eszköz milyen időbélyeget nyomott rá. A 3GPP kódolás általában telefonnal rögzített videóra utal, a QuickTime többnyire tükörreflexes fényképezőgéppel rögzített anyagra, az AVC/H.264 vagy AVCHD, illetve AVCHD-SD kis kézi videokamerára enged következtetni. Ugyanakkor annyiféle kódolási eljárás létezik a videókhoz, hogy biztosan gyakran még szakember sem tud mondani. Önmagában tehát a fentiek alapján biztos következtetést levonni nem lehet és nem is szabad.

ESZKÖZÖK

- www.amnestyusa.org/sites/default/custom-scripts/citizenevidence/
YouTube videóadatok és bélyegképek megjelenítése
- www.mediaarea.net/en/MediaInfo/Download
Videófájlok metaadatainak megjelenítése
- www.videolan.org/vlc
Ingyenes videólejátszó, amivel képkockákra bonthatók a videók

Ha gyanús, hogy valami nem stimmel a videóval kapcsolatban, szerkesztőprogrammal vagy az ingyenes VLC médialejátszóval képkockáira bonthatjuk, és a vágásoknál, kérdéses részeknél kockánként megvizsgálhatjuk.

1.4. UTAL-E BÁRMI RETUSÁLÁSRA, KOMPOZIT KÉPRE?

A retusált képeket, ha profi készíti, nagyon nehéz önmagában a technikai paraméterek alapján kiszűrni. A JPEG-tömörítés szintjének elemzése viszont már utalhat erre (ELA opció a FotoForensics felületén), de ez is csak a legelemibb hibákat mutatja egyértelműen. Az ELA (Error Level Analysis) képelemzési technika úgy működik, hogy a JPEG-képek tömörítése minden egyes mentéskor újabb hibákat eredményez a képen (veszteséges tömörítésről beszélünk), így a különböző mennyiségű hibákat tartalmazó képrészletek utalhatnak más képből való származásra. A FotoForensics ELA-felületén a minta megváltozását figyelhetjük meg ilyenkor.

Nézzük meg a Google képkeresőjében a fotóra rákeresve a Hasonló képek részben felajánlott további képeket! Ha személyről vagy helyszínről van szó, keressünk rá a névre is, és ott is pörgessük végig a képeket, hátha a vizsgált kép egyik-másik eleme pixelről pixelre visszaköszön!

PÉLDA Oszáma bin Láden megölése után, 2011. május 2-án pakisztáni tévék és több, nyugati újság is átvett egy képet, amely állítólag bin Láden holttestét mutatja. Hamarosan kiderült: 1) A kép eredetileg már 2009-ben elkezdett terjedni az interneten, elsőként 2009. április 29-én egy közel-keleti online újság, a themedialine.org hozta le. 2) A kép hamis, két másik fotó (lent jobbra és középen) összedolgozásával készült. Az eredetileg Oszáma bin Ládent ábrázoló kép 1998-ban készült, és a Reuters terjesztésében volt elérhető, ezt dolgozták össze egy erőszakos halált halt másik férfi képével.

Forrás: a hármas kompozit illusztráció a Guardian vonatkozó cikkéből származik, eredetileg egy Twitter-felhasználó készítette, de később törölte. A kompozit bal oldali képe a Reuters eredeti képe Oszáma bin Ládentről.

Először a videók esetében is a józan észre hagyatkozva vegyük szemügyre azt, amit látunk. Vannak-e furcsa vágások, ahol például hirtelen megváltoznak a fényviszonyok, az időjárás, a környezet, vagy akár a felvétel minősége, képi tulajdonságai? A videót kísérő szöveges információk – ha vannak – egybevágnak-e azzal, amit a videón látunk és azzal, amilyen kontextusban, illetve hírrrel kapcsolatban vizsgálni kezdtük a videót?

Maga a kép vagy a videó lehet ugyan eredeti, de az adott hírhez, eseményhez kapcsolódóan mégis hamis.

A 2016 szilveszteri isztambuli merényletről például két kép is keringett a médiában. Mindkét esetben (egy útlevelelől készült kép és egy reptéri ellenőrzés biztonsági kamerájának a képe) úgy tűnik, hogy eredeti volt, azonban nem az igazi merényletöt ábrázolta.

Ha úgy tűnik, hogy megtaláltuk egy kép vagy videó eredetijét, első előfordulását a hálózaton, folytatnunk kell tehát a nyomozást, mert egy fontos lépést megtettünk ugyan, de valójában nem tudunk még semmi biztosat.

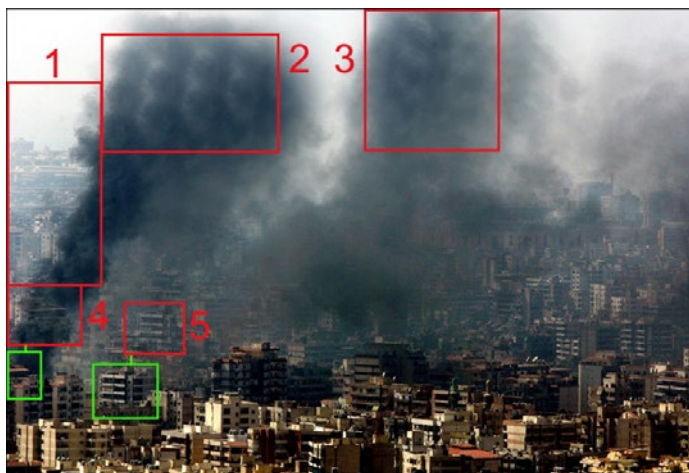
VIZSGÁLANDÓ KÉRDÉSEK

- Vannak a felvételt készítő eszközre vonatkozó technikai adatok a képfájlbán? • Van a képfájlbán geolokációs adat (GPS-koordináták)? • Van a képfájlbán a készítőre vonatkozó adat? • Rögzíti a képfájl a felvétel készítésének időpontját a metaadatok között? [Ez nem azonos a képfájl létrehozásának időpontjával!] • Látható a képen nyilvánvaló retusálásra utaló jel? • Tartalmaz a kép valószínűsíthetően más képről származó elemet?

2. A FORRÁS ELLENŐRZÉSE

A forrás hitelességének ellenőrzése az egyik legfontosabb lépés. Egy hagyományos hírügynökségtől vett kép vagy videó esetében tulajdonképpen az hitelesíti a tartalom eredetiségét és a tartalomról közölt adatokat, hogy ismerjük a forrást és megbízunk abban. Feltételezzük, hogy minden egyes láncszem, amin végigment a kép, a fotóriporter és a képszerkesztő az ügynökség szabályait betartva, őszintén, becsületesen dolgozott, legjobb tudása szerint járt el, hogy mind maga a kép, mind az arról és készítésének körülményeiről a képszövegben továbbadott információk pontosak, hitelesek és a valóságnak megfelelőek legyenek.

PÉLDA Az ügynökségi láncba is kerül időnként hiba. Ez történt a Reuters egyik képével a 2006-os izraeli-Hezbollah konfliktus során. A neves ügynökségnek dolgozó egyik helyi külsős fotós, Adnan Hajj az izraeli erők bejrúti légcsapásait fotózta, de egy kicsit eltúlozta a füstöt Photoshoppal, nem is túl ügyesen.

Forrás: Adnan Hajj manipulált, a Reuters által visszavont képe a klónozott részek kiemelésével

Hiába látványos a füst klónozása, a fotó valahogy átcúszott a Reuters képszerkesztőin, és kiadásra került. Az ügynökség a vizsgálat során más manipulált képet is talált a fotóstól. Minden együttműködést azonnal megszakított vele, az összes képét eltávolították az archívumból. Ez persze így is csak eső után köpönyeg, de jó emlékeztető, hogy a neves hírügynökségeknél is becsúszhat hiba minden szabálykönyv és igyekezet ellenére. Minden képet nézzünk meg alaposan, mielőtt publikálnánk!

ESZKÖZÖK

Emberek keresése e-mail, név, felhasználónév alapján

www.pipl.com

www.webmii.com

www.geosocialfootprint.com/

www.spokeo.com

Domain-tulajdonosok adatai

www.whois.domaintools.com

www.domain.hu/domain/domainsearch/whois.html

Tudakozók

www.numberway.com

Az olvasóktól vagy a közösségi médiából származó képek esetén ez a hagyományos bizalmi lánc hiányzik. Abból kell kiindulnunk, hogy fogalmunk sincs, kitől származik a kép vagy videó, miért küldte el nekünk vagy töltötte fel egy nyilvánosan elérhető közösségi médiás felületre.

E-mail címet, YouTube, Twitter, Instagram fiókot bárki létrehozhat fél perc alatt. A felhasználói tartalmak forrása ellenőrzésének elsődleges célja, hogy beazonosítsuk azt, aki a képet vagy videót készítette (ez eltérhet a feltöltőtől), majd kapcsolatba lépünk vele.

Ha az előző részben leírtak szerint megtaláltuk a kép vagy videó azon változatát, amely feltehetően először került fel az internetre, vegyük elő hagyományos oknyomozó újságírói tudásunkat, kutassuk fel, ki áll a felhasználónév mögött, és derítsük ki az elérhetőségeit!

Ehhez kiváló online eszközök állnak rendelkezésre, még ha némelyik (pl. a Spokeo) fizetős is. Nézzük meg a pipl.com és a webmii.com segítségével, hogy az adott felhasználónévhez tartoznak-e más felhasználói profilok, majd böngésszük végig azokat!

Figyeljük meg, hogy létezett-e már korábban is a felhasználónév! Ha azt látjuk, hogy csak és kizárólag az adott tartalom feltöltéséhez használták, még nem jelenti azt önmagában, hogy nem hiteles a tartalom. Ez csak a kiinduló gyanúnkat erősíti meg, hogy nem az. Ha vannak az adott személyhez köthető korábbi tartalmak (Instagram-képek, Facebook-posztok, tweetek, YouTube-videók), vegyük szemügyre azokat, és jegyzeteljünk: a vizsgált tartalom egybevág-e a korábbi tartalmak helyszínével, a készítés eszközével, módjával, hangvételével, nézőpontjával! A lényeg, hogy felkészüljünk a kapcsolatfelvételre, hogy röviden, lényegre törően a megfelelő kérdéseket tudjuk feltenni a tartalom készítőjének.

VIZSGÁLANDÓ KÉRDÉSEK

- Azonosítható a kép/videó készítője?
- Hiteles a felhasználó által feltöltött többi kép/videó?
- A feltöltő korábban töltött már fel más (például televíziók) videóját saját felhasználóneve alatt?
- Milyen rendszeresen publikál, milyen aktív?
- Egységes az általa feltöltött videók technikai minősége, valószínűsíthető, hogy azonos technikával készültek a képek?
- Reagál a képekre/videókra érkezett kommentekre, üzenetekre?
- Milyen életrajzi adatok tudhatók meg róla?
- Hol élhet? Ez alapján valószínű, hogy a helyszínen volt?
- Kik az ismerősei, követői, ő kiket követ?
- Az ismeretségi köre alapján lehet köze a képen/videón szereplő eseményekhez?
- Milyen beállítottságúak a tartalmak, milyen elfoglaltságai lehetnek?
- Milyen más felületeken publikál? Összeköthetők ezek?
- Tudunk közvetlen elérhetőséget kinyomozni hozzá?

A legjobb, ha sikerül megszerezni egy telefonszámot például a már említett Pipl vagy a Webmii által felderített LinkedIn profilon. (Mivel ez a portál álláskeresésre szolgál, gyakorlatilag mindenki a valós nevét használja, sokszor részletes elérhetőségeket is megadva.) Ha itt nem járunk sikerrel, nézzük végig a profiljait, hátha megadott egy személyes weboldalt valahol! A domain regisztrációs adat-

bázisban (nemzetközi domainek: www.whois.domaintools.com, magyar domainek: www.domain.hu/domain/domainsearch/whois.html) az esetek többségében hozzájuthatunk a domain bejegyző személy e-mail címéhez és telefonszámához. Vannak persze névtelenséget biztosító szolgáltatók itt is, de egy ilyen eset újfent gyanús kell, hogy legyen! A helyi telefontársaságok tudakozóiról se feledkezzünk meg! A www.numberway.com/ összegyűjtötte, hol kereshetünk.

Ha nem sikerül telefonon eljutni a képet vagy videót készítő személyig (ez jelenthet persze több telefont is, kérdezősködjünk csak, ha az, aki felveszi a telefont, azt állítja, nem ő a készítő, azért jó esély van rá, hogy ismeri és segíthet eljutni hozzá), jöhetnek az e-mail és a különböző közösségi szolgáltatások saját üzenetküldő rendszerei.

Amikor olyan tartalom feltételezett készítőjével vesszük fel a kapcsolatot, aki veszélyes helyzetben lehet az ellenőrizni kívánt tartalom alapján, először is tisztázzuk: nem sodorja-e őt veszélybe az, hogy beszél velünk. Ha veszélyes, drámai helyzetet élhetett át, ne feledkezzünk meg az empátiáról! A bizalomépítés is fontos. Magyarazzuk el, hogyan jutottunk az elérhetőségéhez, kik vagyunk, pontosan milyen sajtóorgánumnak dolgozunk, miért, milyen képpel vagy videóval kapcsolatban keressük, adjuk meg saját elérhetőségeinket! Ezután tegyük fel az alapvető kérdéseket. Ne feltételezzük egyikre se a választ, ne adjuk a szájába, hagyjuk, hogy ő mondja el a részleteket!

Tisztázzuk először is, hogy kivel beszélünk! A forrás teljes nevén túl fontos lehet az is, hogy hol dolgozik, milyen munkakörben. Ez része lehet annak, hogy megtudjuk, milyen okból és szerepben tartózkodik a helyszínen. Térjünk ki arra is, hogy az esemény helyszínén belül vagy ahhoz képest pontosan hol tartózkodott, hogyan jutott oda, ahol a képeket/videót készítette! Esetleg ott van-e még a helyszínen? Kérjük meg, hogy mondja el saját szavaival, mit lát, mit látott, mi van a képeken vagy videón!

Ha valóban ott van vagy volt a helyszínen, valószínű, hogy részletes, leírászerű válaszokat fog adni. Ha túl sok általánosságot tartalmaznak a válaszai, gyanakodjunk!

A korábbi nyomozásunk eredményeit is igyekezzünk megerősíteni a beszélgetés során! Kérdezzünk rá, mivel készítette a felvételt! Ha sikerült korábban olyan forrásfájlhoz eljutnunk, amelyben szerepeltek a felvételt készítő eszköz adatai, vessük azzal össze a válaszait. Ettől függetlenül kérjük meg, hogy küldje el nekünk közvetlenül is a felvételt, és ha lehet, még néhányat, ha több képet is készített a helyszínen! Ezek egyrészt további információkat tartalmazhatnak az eseményről, másrészt így olyan fájlokhoz jutunk, amelyek biztosan tartalmazzák a felvételhez használt eszközzel rögzített metaadatokat.

! *Ne bátorítsuk a forrást további felvételek készítésére, különösen, ha az veszélybe sodorhatja őt! Továbbá ne fogalmazzunk úgy, hogy azt gondolhassa: bármilyen formában tudósítással bízzuk meg őt!*

Ha meggyőződünk arról, hogy valóban a felvétel készítőjével beszélünk, mindig kérjünk engedélyt a forrástól! Mondjuk el nagyon pontosan, hogy hol, milyen formában kívánjuk a képet, videót közzétenni. Ha van más újság, televízió, ahová tovább kell adnunk az anyagainkat – akár mert cégen belül vannak, akár mert megállapodásunk van velük – azt is említsük meg! Ha lehetséges, ezt írásban is tegyük meg. Azt is tisztázzuk, hogy miként kíván szerepelni az alkotó a forrásmegjelölésben. Ha akármilyen kicsi esélye is van annak, hogy bajba kerülhet a forrás a felvételek elkészítése vagy az eseményekben való részvétel miatt, jó okunk van az anonimitásának megőrzésére többféleképpen is odafigyelni.

A publikálással összefüggő kérdésekről bővebben lásd még a Publikálás című pontot.

A további nyomozásunkhoz is tegyünk fel kérdéseket! Érdeklődjünk az időjárásról, a pontos időpontról és arról, hogyan zajlottak az események a kérdéses kép vagy videó készítése előtt és után!

Akkor is a fenti kérdések és szempontok alapján járjunk el, ha nem élőszóban sikerül beszélünk a forrással, hanem e-mailen vagy más üzenetküldő szolgáltatáson keresztül!

VIZSGÁLANDÓ KÉRDÉSEK

- Kivel beszélünk? • Hol van pontosan? Ott van-e még a megörökített esemény helyszínén? • Hogyan jutott oda, ahol a képet vagy videót készítette? • Mit lát(ott), mi van a képen vagy videón? • Hol áll(t) az eseményekhez képest?
- Miért van/volt ott, milyen szerepben? • Milyen eszközzel készítette a felvételeket? • Mik a felhasználás feltételei?
- Milyen forrásmegjelölést és/vagy forrásvédelmet kér a készítő? • Milyen további forrásvédelmi lépéseket érzünk mi indokoltnak?

A nyomozás további lépései akkor is fontosak, ha sikerült közvetlenül kapcsolatba lépni a felvétel készítőjével, mert megerősítik vagy cáfolják azt, amit elmondott. Ha pedig arra kényszerülünk, hogy csak a további lépések alapján kell ítéletet hoznunk egy tartalom hitelességéről, mert a forrását nem tudtuk lenyomozni és elérni, még nagyobb jelentőséget kell nekik tulajdonítanunk és még körültekintőbben kell eljárunk!

3. A HELYSZÍN MEGERŐSÍTÉSE

ESZKÖZÖK

Térképek, utcanézetek

www.maps.google.com

Térkép, 3D Earth nézet, Street View, földrajzi adatos fényképek

www.bing.com/maps

Térkép

www.wikimapia.com

Közösségi térképadatok

www.openstreetmap.org

Közösségi szerkesztésű térkép, sokszor több növényzetre, domborzatra vonatkozó adattal

Földrajzi adatokkal ellátott fényképek

www.panoramio.com

2017-ben beolvad a Google Mapsbe

www.flickr.com/map

A felhasználók által térképen elhelyezett fényképek

www.twitter.com/search-advanced

Helyszín szerinti keresés is lehetséges

Karakterfelismerés, fordítás

www.free-ocr.com/

www.translate.google.com

Geolokációs adatok alapján híreket, trendeket azonosító platformok

www.ban.jo

Az eldöntendő kérdés az, hogy a kép vagy videó valóban ott készült-e, ahol azt állítják róla a leírásban, tweetben, posztban, e-mailben, bármi más felületen, ahol rábukkantunk vagy amilyen hozzánk érkezett.

Ha közösségi médián találtuk a képet, és magában a képfájlban nem volt geolokációs adat, nézzük meg, hogy a tweetet, posztot ellátták-e helyszínatadatokkal! Kézpénznek ne vegyük ezt se, mert az eszköz által adott GPS-koordinátákat is meg lehet hamisítani, illetve a legtöbb közösségi platformon a felhasználó feltöltéskor maga is felülírhatja/beállíthatja a helyet. Kiindulási pontnak viszont jó, akár igaznak, akár hamisnak bizonyul a későbbiekben. Ha van ban.jo vagy Geofeedia hozzáférésünk, az azokon keresztül érkező tartalom GPS-pozícióját is nézzük meg, vagy használjuk az ott elérhető tartalmakat az általunk vizsgált felvételek keresztellenőrzésére! Nézzük meg, van-e hasonló tartalom az adott helyszínről!

Ha birtokunkban van az eredeti fájl, nézzük meg, ágyazott-e bele az eszköz GPS-koordinátákat (lásd. 1. Az eredetiség vizsgálata)! Ilyenkor ez lehet a kiindulópont.

Ha beszélünk a forrással, akkor az általa elmondottakat lehet kiindulópontnak venni, illetve összevetni a fenti technikai paraméterekkel.

Miután ezzel végeztünk, jöhet az empirikus vizsgálat. Akkor se hagyjuk ki, ha olyan szerencsénk van, hogy a forrás által elmondottak egybevágnak a fájlban kivételesen rögzített GPS-koordinátákkal! Nézzük meg, vannak-e olyan feliratok, jól felismerhető épületek, domborzat, netalán személyek, vagy bármi más, ami segíthet a hely beazonosításában! Induljunk ki abból, hogy az ismert információk szerint hol van a helyszín! A helyi jellegzetességeket könnyen tudjuk ellenőrizni. A rend-

Sajtóorgánumok kérhetnek ingyenes hozzáférést

www.geofeedia.com

Fizetős trendelemző platform

számok egyeznek azzal, ahol elvileg készült a kép vagy videó?
Az egyenruhák hitelesek? Az emberek öltözködése megfelel az adott országban megszokottnak és az évszaknak?
A növényzet olyan, amilyen az adott évszakban és éghajlaton várható?

PÉLDA A 2009-es iráni elnökválasztásokat követő tüntetések idején, decemberben adott le egy képet egy nagy francia tévécsatorna, a France 2, amelyen állítólag tüntetők és rohamrendőrök összecsapása látható Teheránban.

Forrás: Képernyőmentés, France24 ellenőrzési útmutatója

A képet alaposan megnézve sok támpontunk van arra, hogy igazolhassuk, illetve ez esetben cáfolhassuk, hogy a kép valójában nem Iránban és nem 2009 decemberében készült. Ilyen az iráni rohamrendőrök egyenruhája, felszerelése? Nem. Jellemző Teheránban, hogy sárgára festik a járda szélét az úttest mellett? Nem. Decemberben Teheránban olyan meleg van, hogy egy szál pólóban legyenek az emberek az utcán? Nem. Valójában a kép eredetileg 2009 júniusában készült Hondurasban.

Ha a logika alapján nem találtunk nyilvánvaló eltérést, nézzük meg térképen, műholdképen, utcánézetben, 3D-nézetben a környéket, próbáljuk meg megkeresni és beazonosítani a helyszínt!

TÁMPONTOK, VIZSGÁLANDÓ KÉRDÉSEK

- Szöveges információk: táblák, feliratok, utcatáblák, plakátok, rendszámok
- Jellegzetes táj: domborzat, fák, vízfelületek
- Jellegzetes épületek, házak, középületek, templomok, mecsetek, stadionok, hidak stb.
- Időjárási körülmények, éghajlati viszonyok, napsütés, árnyékok
- Ruházkodás, egyenruhák
- Autók típusa, kora
- Videók esetén a hangszó: felismerhető a nyelv, esetleg azon belül a dialektus? A környezeti zajok utalnak valami egyedi beazonosíthatóra a közelben (pl. reptér, vasútállomás, építkezés)?

A Google Maps térképnézete sokszor nagyon sematikus. A Wikimapia és az Openstreetmap további adatokkal szolgálhat, utóbbin például sokkal több a növényzetre, környezetre vonatkozó információ. Viszont vegyük figyelembe, hogy ezek közösség által szerkesztett térképek, tehát készpénznek nem vehetjük az ott találtakat!

A Google Maps (és a kivezetés alatt lévő Panoramio) egy-egy helyszínről fényképeket is mutat. Ezeket is használhatjuk az azonosításhoz, de itt is vegyük figyelembe, hogy ezek közösségi tartalmak! Keresünk egyezéseket, amelyek megerősíthetik, hogy a kép vagy videó ott készült, ahol állítják! A feliratokra keressünk rá, ha ismeretlen nyelven vannak! Találjunk olyasvalakit a környezetünkben, aki beszéli az adott nyelvet! A fordítóprogramok, például a Google Translate hasznos lehet, de nem mindig teljesen pontos, illetve a nem latin betűket használó nyelvek esetében az eredeti szöveg bevitelére sincs mindig mód. A hosszabb szövegeknél egy karakterfelismerő is segíthet, a www.free-ocr.com például meglepően sok nyelvet ismer. A Google Translate esetében sokszor pontosabb fordítást kapunk, ha angolra fordítunk és nem magyarra, hiszen így kevesebb az áttét, egy gépi fordítási lépcsőt kiiktatunk. Az időjárási adatok is segíthetnek az időpont és a helyszín megerősítésében, erről a következő pontban lesz szó bővebben.

4. AZ IDŐPONT ÉS AZ ESEMÉNYEK MEGERŐSÍTÉSE

ESZKÖZÖK

Beágyazott időadatok megtekintése
fotókhoz

www.irfanview.com

www.faststone.org

www.pixlr.com

www.exif.regex.info/exif.cgi

www.fotoforensics.com

Videók időadataihoz

www.amnestyusa.org/sites/default/custom-scripts/citizenevidence/

A YouTube-videók feltöltési dátumát
mondja meg pontosan.

www.mediaarea.net/en/MediaInfo/Download

Videófájlokból a kódolás/tömörítés
időpontját és típusát megmondani.

Történeti időjárási adatok

www.wolframalpha.com

Angolul kell a kérdéseket feltenni

www.wunderground.com/history

A legközelebbi nagyobb reptér adatait
tudja általában évekre visszamenően

Az időpont száz százalékos megerősítése talán a legnehezebb feladat. Videók esetén a videómegosztó szolgáltatásoktól a feltöltés dátumát tudjuk csak meg, a YouTube esetében ráadásul az amerikai nyugati parti (Pacific Standard Time, PST) időzóna szerint. A videófájlok metaadataiban a felvétel időpontját nem jegyzi meg az eszközök, képek esetén pedig hiába rögzítik a fényképezőgépek, a közösségi platformok eldobják ezeket az adatokat. Ha hozzá is jutunk az eredeti fájlhoz, csak azt tudjuk megállapítani teljes bizonyossággal, hogy mi volt az alkotó eszközön beállított idő, amikor elkattintották a képet. Vagy, hogy mire írták át a fájlban utólag!

Nem véletlenül került egy fejezetbe az időpont és az események megerősítése. Legtöbbször a kettő együttes ellenőrzésével mondhatunk csak ítéletet az egyik vagy a másik hitelességéről.

Ne feledjük, az eredetiség elsődleges ellenőrzésén már bőven túl vagyunk (az volt az első lépcső)! Nem ekkor kell kiderülnie annak, hogy a kép/videó évekkel ezelőtt jelent meg először az interneten.

Egyfajta technikai segítség azért a rendelkezésünkre áll: a történeti időjárási adatok visszakereshetősége. Akár a Wolfram Alpha szabad kifejezéses keresőjét (néha nehéz eltalálni a mondatot úgy, hogy értse is, de például a "weather in Budapest on January 3, 2016" minta alapján feltett kérdések jól működnek), akár a Wunderground keresőjét használ-

juk, a helyszínünkhöz legközelebbi, nagyobb repülőtér adatait tudjuk használni. A repterek megfigyelőállomásainak adatai ugyanis évekre visszamenően elérhetőek. A Wundergroundnál néha nekünk kell megtalálni a legközelebbi nagy, nemzetközi repülőtér, és kifejezetten arra keresni, a Wolfram Alpha igyekszik ezt kitalálni nekünk. Ha ezeket a nehézségeket leküzdöttük, annyit fogunk tudni megállapítani, hogy nagy vonalakban egyezett-e az időjárás a helyszínen a képen/videón láthatóval.

Lássunk neki az események ellenőrzésének, és próbáljuk meg az adott nap adott helyszínhez és adott

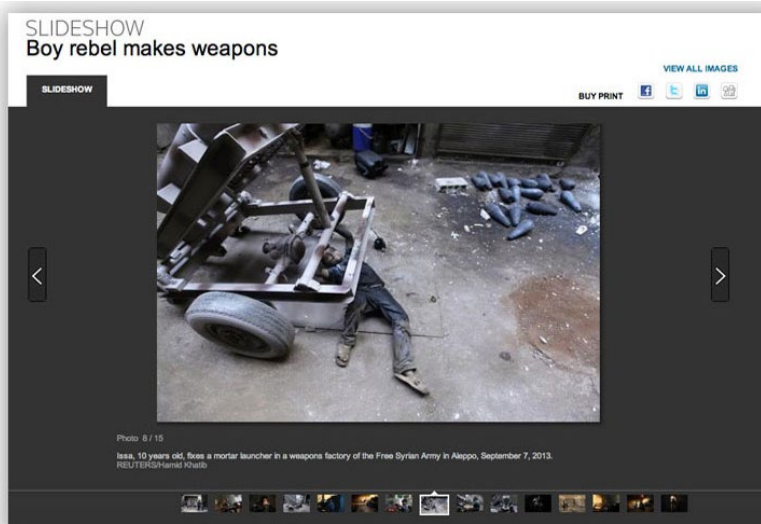
témához kapcsolódó híreit előbányászni! Keressünk Twitteren a dátumra és a helyszínre! Nézzük át a korábban ismert vagy éppen megtalált helyi hírforrásokat, és próbáljunk meg az eseményről más forrásból származó hírt, képet, videót találni, amelyek megerősíthetik vagy cáfolhatják a vizsgált tartalom hitelességét!

Az általunk hitelesnek elfogadott tudósítások által használt anyagok hasznos támpontok lehetnek saját ellenőrzéseink megerősítésére, de ne támaszkodjunk kizárólag azokra! Csak azt fogadjuk el hitelesnek, amiről mi magunk nagy bizonyossággal ki tudjuk jelenteni, hogy hitelesek.

Ha ismertebb (ha nem is számunkra, de az események helyszínén feltehetően ismertebb) személy szerepel a képen, keressünk rá a Google képkeresőjében! Ellenőrizzük, hogy valóban az szerepel-e a videóban vagy a képen, akiről azt állítják!

Ne felejtjük el, hogy egy kép vagy videó nem csak akkor hamis, ha magát a képanyagot manipulálták, hanem akkor is, ha az esemény, amit rögzít, beállított vagy eljátszott! Látunk erre utaló jeleket? Van olyan elem, ami arra utal, hogy a szereplők eljátszzák az eseményeket, úgy tesznek, mintha? Valóban azt látjuk a képen/videón, amit állítanak azokról? Az adott kontextusban életszerű helyzeteket, szituációkat látunk a képen/videón?

PÉLDA 2014 tavaszán a Reuters kiadott egy anyagot egy szíriai lázadók által ellenőrzött területen lévő bombagyártó műhelyről. Egy fiút lehetett látni, aki teljesen egyedül ügyködik a sorozat összes képén. A szituáció teljesen valószínűtlennek tűnik. Az anyag részévé vált annak a vitának, amely azt a problémát vetette fel, hogy a nagy nemzetközi ügynökségek – a tudósítóikra óriási kockázatot hárító helyszíni tudósítás helyett – a harcoló felek egyike (általában valamelyik lázadó csoport) mellett elkötelezett aktivistáktól szerzik be szíriai képanyaguk nem kis részét, sokszor anélkül, hogy ezt a forrásmegjelölésben és a képszövegben egyértelműen jeleznék.

Forrás: Képernyőmentés a Reuters weboldaláról Hamid Khatib megkérőjelezett sorozatának egyik képével

5. AZ EREDMÉNYEK ÖSSZELETÉSE

Összesítsük adatainkat, és vegyük elő megint a józan ész próbáját! A vizsgált esemény most már alaposabban megismert kontextusában hiteles lehet a kép/videó? Amit a forrásról és/vagy forrástól megtudtunk, alátámasztja vagy aláássa a videó vagy kép hitelességét? Vannak ellentmondások az összegyűjtött információinkban?

Nézzük meg a nagyobb, hírek hitelességének ellenőrzésével foglalkozó oldalakat, hátha ott már korábban jutottak valamilyen eredményre a mi nyomozásunk ügyében! Ilyen például a www.emergent.info/, a www.snopes.com/, a www.factcheck.org vagy a www.truthorfiction.com. Ha korábbi híres átveréseken szeretnénk edződni, a Hoax Múzeum (www.hoaxes.org/) jó forrás.

Ne feledjük: a kiindulási pont az volt, hogy a kép vagy a videó hamis! Eléggé meggyőzőek az összegyűjtött adataink ahhoz, hogy ezt megdőltnek tekinthessük? Nem túl szép, hogy igaz legyen? Valóban független forrásokból származnak az összegyűjtött információk, amelyek alapján most dönteni készülünk? Ha igen, akkor gondolkozhatunk azon, hogy publikáljuk a képet vagy videót.

Vegyük figyelembe, hogy a félelem és bizonytalanság pletykákat szül, amelyek könnyen és nagyon gyorsan terjednek. Hiába van fent máshol is fent a neten az információ, egy nem megalapozott publikálással nagyon sok kárt okozhatunk. Utólag közölhetünk ugyan helyreigazítást, de az eredeti hoax vagy hamis hír mindig sokkal gyorsabban és szélesebb körben terjed, mint a cáfolat.

VIZSGÁLANDÓ KÉRDÉSEK

- Átment a kép/videó az alapvető eredetiségvizsgálaton? • Mi a kép előtörténete? • A kép vagy videó és az arra utaló elsődleges adatok koherens információval szolgálnak? • Mit mondanak a képfájlbba ágyazott adatok, ha vannak? • Megtaláltuk az eredeti forrást? • A forrás személye, háttere megerősíti, hogy hiteles képpel/videóval van dolgunk? • A forrás által elmondottak megerősítik a tartalom hitelességét? • Ellenőrizhetően azon a helyszínen készült a felvétel, ahol azt állítják? • Ellenőrizhetően akkor készült a kép a helyszínen, amikor azt állítják? • Valóban azokat az eseményeket ábrázolja a felvétel, amint azt állítják? • Stimmel-e minden a kontextusban, kiállja a józan ész próbáját?

Munkánk akkor se vész kárba, ha végül nem vállaljuk a publikálást, hiába ment át nagyon sok ellenőrzési ponton a kép vagy a videó, és tűnik valószínűnek a helytállósága, mert a szerkesztőség utána az így nyert információkat kiindulópontként használhatja további munkájához az adott témában.

6. PUBLIKÁLÁS

Minden esetben kérjünk engedélyt a publikálásra, és mondjuk el nagyon pontosan, hogy hol, milyen formában akarjuk a képet vagy videót közzétenni! Arról is tegyünk említést, ha a kiadóvállalat portfóliójában más nyomtatott, online, esetleg televíziós felületek is vannak, ahová tovább kell adnunk a képet! Ne csak szóban, de írásban is kérjünk engedélyt a forrástól, és kérjük meg a forrást, hogy válaszában adja írásos hozzájárulását.

A szerzői jogi törvények világszerte, így Magyarországon is védik az összes önálló szellemi alkotást. Így van ez a képek és videók esetében is. Attól, hogy valaki (legyen az akár a készítő) feltöltötte a fájlt egy nyilvános felületre (legyen az egy weboldal vagy valamilyen közösségi média), még nincs jogunk azt publikálni. Ezt csak akkor tehetjük meg, ha erre kifejezett engedélyt kaptunk a jogtulajdonostól, ami közösségi médiás tartalmak esetében legtöbbször a készítőt jelenti, de lehet olyan élő szerződése például a munkáltatójával, amely átruházza arra a szerzői jogokat.

Ha sikerült korábban eredeti kép- vagy videófájlokat beszerezni, a publikáláshoz is azokat használjuk!

Ennek nagy előnye, hogy ezeket sajtótermékünk saját rendszerén keresztül – közvetlenül – tudjuk közzétenni, és nem leszünk kitéve annak, hogy törlik az adott tartalmat, esetleg az a megosztási beállítások megváltoztatása miatt elérhetetlenné válik, így a beágyazás helyén idővel majd űr tátong az anyagunkban.

Tisztázzuk, miként kíván szerepelni a készítő a forrásmegjelölésben: teljes névvel, felhasználónévvel vagy nem kéri neve feltüntetését.

I A forrásmegjelölésnél figyeljünk arra, hogy a kép/vidéo készítőjét ne sodorjuk veszélybe azzal, hogy nyilvánosságra hozzuk a nevét, adott esetben még akkor sem, ha ő ehhez hozzájárulna. Ha a legkisebb veszély fennáll, hogy retorziók érhetik a készítőt, akár a felvételek elkészítése, akár az eseményekben való részvétel miatt, jó okunk van az anonimitásának megőrzésére. Ha szükséges a forrás védelme, azt is gondoljuk át, hogy milyen további lépések lehetnek szükségesek. Indokolt lehet például a nyilvánosságra hozatal előtt a metaadatok vagy legalább bizonyos metaadatok, különösen például a geolokációs adatok törlése a fájlból, ha azokkal harcoló egység, katonai objektum, tanúvédelmi programban részt vevő személy, fedett ügynök vagy informátor pontos helyzetét elárulnánk vagy anonimitását veszélyeztetnénk.

Ugyanezt gondoljuk végig a képen vagy videón szereplő emberek estében is, és ha szükséges, homályosítsuk el vagy kockázzuk ki az arcukat a felvételen! Erre a magyar, francia, olasz, spanyol vagy más személyiségi jogi szabályozás, képmáshoz való jogot taglaló része miatt is sok esetben szükség lehet. Kérjük képszerkesztő, vágó segítségét! A YouTube egyik feltöltés utáni eszköze automatikusan el tudja homályosítani az emberek arcát. Ez kísérleti funkció, így ha ehhez folyamodunk, ellenőrizzük a végeredményt!

Gondoljuk át azt is, hogy a kép vagy videó publikálásakor a képszövegben, cikkben szükséges-e utalni arra, miként ellenőriztük a kép vagy videó hitelességét! A forrásmegjelölés fontos eleme ennek, de nem mindig elégséges ahhoz, hogy jelezzük olvasóinknak, miért hihetik el azt, amit látnak, esetleg adott esetben miért kezeljük fenntartásokkal a képet vagy videót (például egy elfogult vagy érintett félnek dolgozó forrás esetében).

VIZSGÁLANDÓ KÉRDÉSEK

- A forrás maga a jogtulajdonos? • Kértünk és kaptunk engedélyt a felhasználáshoz? • Melyek a felhasználás feltételei? • Tisztáztuk az esetleges cégen belüli (TV, portál, újság) vagy kívüli átvételeket a jogtulajdonossal? • Milyen forrásmegjelölést és/vagy forrásvédelmet kér a készítő? • Milyen további forrásvédelmi lépéseket érzünk mi magunk indokoltnak (például metaadatok törlése, arcok kitakarása)?

TOVÁBBI INFORMÁCIÓ, OLVASNIVALÓ

Az alábbi angol nyelvű linkek hasznosak lehetnek, ha valaki jobban szeretne elmélyedni a hitelesítés részleteiben. Az útmutatóban szereplő eszközökhöz és példákhoz szintén ebben a fejezetben találhatóak meg itt a hivatkozások.

Ugyan az írás idejekor az itt felsorolt oldalak, applikációk működnek és használhatók, de az eszközök, források hasznossága vagy egyáltalán használhatósága változhat. Egyes szolgáltatások fizetőssé válhatnak, megváltozhat az elérésük (pl. Instagram API változás 2016-ban).

HITELESÍTÉSI ÚTMUTATÓK, ÁLTALÁNOS INFORMÁCIÓK, CIKKEK:

France24 hitelesítési útmutató www.observers.france24.com/en/20151110-observers-guide-verifying-photos-videos-social-media-networks	First Draft News útmutató a forrásokhoz www.firstdraftnews.com/first-draft-a-journalists-guide-to-approaching-social-sources/	Storyful www.storyful.com/
European Journalism Centre hitelesítési kézikönyve, szerkesztő: Craig Silverman (Regret the Error, Poynter) www.verificationhandbook.com/	Open Source Intelligence Training www.register.automatingosint.com	Verification Junkie www.verificationjunkie.com/
Learno www.learno.net/courses/verification-the-basics	A BBC ellenőrzési gyakorlatáról www.niemanreports.org/articles/inside-the-bbcs-verification-hub	Open Newsroom www.plus.google.com/communities/118307175501987556985
First Draft News eszköztár www.firstdraftnews.com/the-first-draft-toolbox-for-newsgathering-and-verification	KÖZÖSSÉGI MÉDIATARTALOM HITELESÍTÉSÉVEL ÉS GYŰJTÉSÉVEL FOGLALKOZÓ OLDALAK, SZERVEZETEK, CÉGEK:	FactCheck.org www.factcheck.org
First Draft News ellenőrzési lista képekhez www.firstdraftnews.com/resource/visual-verification-guide-photos/	Snopes www.snopes.com	TruthOrFiction.org www.truthorfiction.com
First Draft News ellenőrzési lista videókhöz www.firstdraftnews.com/resource/visual-verification-guide-video/	Bellingcat https://www.bellingcat.com/	PolitiFact www.politifact.com
	Eyewitness Media Hub www.eyewitnessmediahub.com/	Checkdesk www.meedan.com/en/checkdesk
	Emergent – valós idejű hírszteléskövető www.emergent.info	Automating Open Source Intelligence www.automatingosint.com/blog
	Google News Lab www.newslab.withgoogle.com/	

**A BEMUTATOTT ESETEK
FORRÁSAI, TOVÁBBI PÉLDÁK:**

A 2016–2017 szilveszteri támadó személyazonossága

www.firstdraftnews.com/turkish-nightclub-attack-raises-more-issues-of-mistaken-identity-and-social-media/

Oszáma bin Ládin holttestének fotója

www.theguardian.com/world/2011/may/02/osama-bin-laden-photo-fake

Baltimore-i fosztogatás tweetek

www.medium.com/1st-draft/baltimore-looting-tweets-show-importance-of-quick-and-easy-image-checks-a713bbcc275e#.q3kjiidfy

Hatalmas patkánylényt találtak egy londoni játszótér mellett

www.444.hu/2016/03/11/hatalmas-patkanylenyt-talaltak-egy-londoni-jatszoter-mellet

www.444.hu/2016/03/11/lebukott-az-oriaspatkany-par-oraalatt-kiderult-hogy-kamu-volt-a-kep

www.theguardian.com/media/2016/mar/11/fake-giant-rat-picture-internet

Bejrúti bombázás photoshopolt képei

www.en.wikipedia.org/wiki/Adnan_Hajj_photographs_controversy

Beállított képek a Reutersnél Szíriából?

www.readingthepictures.org/2014/03/were-reuters-boy-in-a-syrian-bomb-factory-photos-staged

www.bjp-online.com/2014/04/reuters-maintains-dogged-silence-on-allegations-of-staged-images

www.lens.blogs.nytimes.com/2014/03/13/questions-about-news-photographers-in-syria-arise-after-freelancers-death/?_php=true&_type=blogs&_r=0

www.nppa.org/news/reuters-denies-ethical-allegations-while-some-syria-photographs-still-questioned

Az AP szerkesztője, Fergus Bell az ügynökség ellenőrzési gyakorlatáról a szíriai felhasználói tartalmakkal kapcsolatban

www.poynter.org/2012/new-editor-fergus-bell-explains-how-ap-verifies-user-generated-content-from-sandy-to-syria/192540

Őrt álló katonák a Sandy-hurrikán ideje alatt

www.npr.org/sections/thetwo-way/2012/10/29/163875922/photo-despite-sandy-soldiers-stand-guard-at-tomb-of-the-unknown-soldier

Furcsa óriás strandlabda Londonban

witness.theguardian.com/assignment/526df0dae4b0ac030bfe39ff/620080

Magyar extrém sportoló halála

www.dailymail.co.uk/news/article-2450785/Victor-Kovats-Hungarian-wingsuit-flyer-dies-accident.html

Hamis videók a brüsszeli támadásokról

www.theguardian.com/media/2016/mar/23/fake-youtube-videos-brussels-attacks-facebook-twitter

www.youtube.com/watch?v=uD27Kx0J9CA

Az „Instagram-migráns”

www.storify.com/davidc7/the-instagram-migrant-journalism-and-verification

www.vox.com/2015/8/4/9094539/instagram-fake-migrants-journey

www.readingthepictures.org/2015/08/the-main-thing-the-insta-migrant-had-going-for-it

www.index.hu/tech/hoax/2015/08/04/a_szelfizo_menekult_nem_is_valodi_menekult

ESZKÖZÖK, ÚTMUTATÓK

AZ ESZKÖZÖKHÖZ:

Google képkereső

www.images.google.com

<https://firstdraftnews.com/resource/how-to-use-google-reverse-image-search-to-debunk-fakes-and-hoaxes/>

www.automatingosint.com/blog/2015/11/osint-youtube-tineye-reverse-image-search

www.automatingosint.com/blog/2016/01/osint-automatically-finding-weapons-in-social-media-images-part-1

TinEye képkereső

www.tineye.com/

www.firstdraftnews.com/resource/how-to-use-tineye-to-find-the-oldest-version-of-an-image-online/

EXIF- és IPTC-metaadatok megjelenítésére képes programok, oldalak
www.irfanview.com
www.faststone.org
www.pixlr.com
www.exif.regex.info/exif.cgi

FotoForensics
www.fotoforensics.com

Amnesty International YouTube adatellenőrző
www.amnestyusa.org/sites/default/custom-scripts/citizen-evidence/
www.firstdraftnews.com/resource/using-youtube-data-viewer-to-check-the-upload-time-of-a-video/

MediaInfo – videófájlokból a kódolás/tömörítés időpontja és típusa
www.mediaarea.net/en/Media-Info/Download

Térképek, utcánézetek
www.maps.google.com – térkép, 3D Earth nézet, Street View, földrajzi adatos fényképek

www.bing.com/maps – térkép
www.wikimapia.com – közösségi térképadatok
www.openstreetmap.org – közösségi szerkesztésű térkép, sokszor több növényzetre, domborzatra vonatkozó adattal

Földrajzi adatokkal ellátott fényképek
www.panoramio.com – 2017. során beolvad a Google Mapsbe
www.flickr.com/map – a felhasználók által térképen elhelyezett fényképek
www.twitter.com/search-advanced – helyszín szerinti keresés is lehetséges

Groundsignal
www.groundsignal.com

Ban.jo
www.ban.jo

Geofeedia
www.geofeedia.com

Karakterfelismerés, fordítás
www.free-ocr.com/
www.translate.google.com

Történeti időjárási adatok
www.wolframalpha.com – angolul kell a kérdéseket feltenni
www.wunderground.com/history – a legközelebbi nagyobb reptér adatait tudja általában évekre visszamenően

Pipl
www.pipl.com

WebMii
www.webmii.com/people?n=%22Istvan%20Virag-volgyi%22

WHOIS
www.whois.net

domain.hu
www.domain.hu

Creative Commons licenckek
www.creativecommons.org/licenses